

SĂRĂCIA ENERGETICĂ: IMPACTUL SOCIAL AL REFORMEI PREȚURILOR ENERGIEI ASUPRA STANDARDULUI DE VIAȚĂ

CĂTĂLIN ZAMFIR
MIHAI DUMITRU
ADINA MIHĂILESCU
MARIANA STANCIU
ELENA ZAMFIR
ILIE BĂDESCU
ION GLODEANU
ADELA ȘERBAN

Acest studiu se focalizează pe impactul social, pe vulnerabilitățile și problemele sociale pe care le crează reforma sistemului energetic și crearea pieței naționale a energiei. Explozia prețurilor energiei și creșterea sărăciei energetice, a numărului de consumatori vulnerabili, impun o evaluare critică și o re-proiectare a sistemului de protecție socială a acestora. Analiza și comparațiile internaționale se bazează pe datele statistice privind consumul energetic, sărăcia și deprivarea materială furnizate de instituții publice românești și europene. La acestea se adaugă datele rezultate din cercetările Institutului de Cercetare a Calității Vieții privitoare la standardul de viață, sărăcie sau minimul decent de trai. În următorii 2–3 ani prețurile electricității și ale gazelor naturale se vor dubla, ceea ce va avea consecințe profunde nu numai asupra situației sociale a consumatorilor vulnerabili, ci și asupra politicilor publice și activității instituțiilor cu responsabilități în domeniul energiei, motiv pentru care studiul include un set de recomandări pentru acestea.

***Cuvinte-cheie:** România, sărăcie energetică, sărăcie în raport cu combustibilul, client vulnerabil, minim decent de trai.*

INTRODUCERE

Consumul energetic are rolul de a satisface o sferă largă de nevoi umane, de la cele primare, legate de subzistența biologică, până la cele de participare civică,

Adresele de contact ale autorilor: Cătălin Zamfir, Mihai Dumitru, Adina Mihăilescu, Mariana Stanciu, Elena Zamfir, Institutul de Cercetare a Calității Vieții al Academiei Române, Calea 13 Septembrie, nr. 13, sector 5, 050711, București, România, e-mail: catalin.basarab@gmail.com; m_c_dumitru@yahoo.com; adina.mihailescu@yahoo.com; mariana3stanciu@gmail.com; ezamfir1@gmail.com; **Ilie Bădescu, Ion Glodeanu, Adela Șerban**, Institutul de Sociologie, Academia Română, Calea 13 Septembrie, nr. 13, sector 5, București, România, e-mail: iliebadescu@gmail.com; glodeanu@insoc.ro; adela.serban@gmail.com.

culturală, școlară sau de divertisment. Deprivarea energetică este o dimensiune a sărăciei, marginalizării și excluziunii sociale. În ultimii ani, în dezbaterile internaționale, s-a invocat un *drept universal* la energie și nevoia implicării publice pentru combaterea și eradicarea sărăciei energetice.

România traversează un amplu proces de reformă a sistemului energetic și de creare a unei piețe funcționale a energiei. Se construiește un sistem nou de organizare tehnică, economică și administrativă, de mare amploare, conceput de către specialiști energeticieni și economiști, bazat pe o concepție coerentă. În acest program este inclusă și direcția de construcție a mecanismului de protecție socială, importantă pentru asigurarea sustenabilității sociale și politice a implementării noului sistem.

În vederea realizării pieței europene a gazelor naturale și energiei electrice, UE a promovat trei pachete legislative (1996, 2002 și 2012). O piață funcțională se presupune că va asigura consumatorului puterea de a alege furnizorul, *prețuri cât mai mici posibil* și siguranța în alimentarea cu energie, transparența piețelor, informarea și protecția consumatorului.

Reforma românească este un proces în desfășurare: au fost privatizate unele componente ale sistemului energetic, există un program de liberalizare a prețurilor și aliniere la prețurile europene, s-a trecut de la suportul universal pentru consumatorul casnic la focalizarea pe sărăcia energetică.

Contrar așteptărilor de termen lung, prețurile energiei au crescut, iar tendința de creștere se va menține până în anii 2017–2018. Cum va acționa statul față în față cu creșterea sărăciei energetice? Scopul acestui studiu este, în primul rând, estimarea impactului social al reformei energetice, explorarea contextului social al acestui proces și identificarea vulnerabilităților și problemelor sociale pe care le creează.

Există o largă literatură de suport tehnic al acestui program energetic de schimbare/reformă. Ne-am confruntat însă cu lipsa cercetărilor dedicate componentei sociale a implementării noului sistem energetic. Și indicatorii social-economici oferiți de instituțiile specializate sunt excesiv de subdezvoltați pe componenta socială relevantă.

Eficiența energetică apare nu numai ca un instrument de a economisi bani și resurse, dar și ca o necesitate de adaptare flexibilă la nevoile consumatorilor. Eficiența energetică aduce soluții viabile pentru grupuri/persoane cu risc de excluziune socială/consumatorii vulnerabili. În același timp, eficiența energetică contribuie nu doar la economisirea surselor de energie, reducerea gazelor de seră și a emisiilor de carbon, ci și la crearea de noi locuri de muncă.

România a preluat, prin politicile sale energetice, principiile propuse de documentele programatice ale UE, în special prin *Directiva privind eficiența energetică*, dar și prin alte documente relevante și a adoptat măsuri legislative referitoare la aplicarea lor în context național. România și-a asumat creșterea eficienței sociale a energiei.

CADRUL CONCEPTUAL ȘI METODA CERCETĂRII

Sărăcia energetică desemnează imposibilitatea unei persoane sau unei gospodării de acoperire a nevoilor energetice minimale: iluminat, încălzirea optimă a locuinței pe timp de iarnă, susținerea facilităților de gătit și asigurarea apei calde în locuință, dar și utilizarea mijloacelor de comunicare care presupun utilizarea de energie.

În principal, sărăcia energetică este cauzată de trei surse distincte: un nivel scăzut al veniturilor actuale, absența infrastructurii și tehnologiilor necesare sau inaccesibilitatea la sistemul energetic din alte cauze decât lipsa banilor, precum și condiții de viață care nu asigură o utilizare eficientă a energiei (mai ales o locuință cu deficite energetice).

Populația afectată de sărăcie energetică este caracterizată printr-un consum redus de energie sau folosirea unor combustibili poluanți (nocivi deopotrivă pentru sănătatea persoanelor expuse direct, cât și pentru mediu) sau prin dificultatea accesării constante și în timp util a surselor de energie necesare asigurării nevoilor de bază.

Sărăcia în raport cu combustibilul (fuel poverty), o componentă a sărăciei energetice, desemnează incapacitatea financiară a unei persoane sau a unei gospodării de a-și susține cheltuielile necesare asigurării nevoilor energetice minime, în condițiile existenței unei infrastructuri energetice accesibile și a unor servicii moderne de furnizare a energiei. Conceptul de sărăcie în raport cu combustibilul reflectă preocupările actuale ale instituțiilor europene de a dezvolta un sistem de politică a sprijinului focalizat pe persoanele care nu dețin veniturile necesare accesului la un minim decent de consum energetic.

În acest context, conceptul cheie promovat este cel de *consumator vulnerabil*, adică persoana sau gospodăria aflată în risc de sărăcie energetică datorat în principal deficitului de resurse financiare.

Problema acestei definiții constă în aplicabilitatea ei. Este simplă și elegantă, dar nu se ia în considerare accesul la rețelele de energie și nici *calitatea energetică a mediului, mai ales a celui locativ, acumulat istoric*. Accesul financiar la utilizarea resurselor energetice poate să nu ducă la asigurarea unui climat energetic satisfăcător datorită mediului locativ cu grave probleme de izolare termică, care produce o scădere a eficienței consumului energetic procurat cu bani.

Și definiția *sărăciei ca deficit de resurse financiare*, care este fundamentală în concepția actuală a combaterii ei, începe ea însăși să se dovedească a fi o simplificare inacceptabilă. Ea a fost asociată, de exemplu, cu conceptul de *excluziune socială* devenit standard în discursul politic european.

Este important să se lărgescă paradigma la ceea ce se poate numi *bunăstare energetică*, care include nu numai gradul satisfacerii nevoilor, ci și eficiența utilizării energiei. *Bunăstarea/sărăcia energetică* depinde de o serie de factori distincți, dar interdependenți:

1. Veniturile disponibile pentru obținerea energiei necesare. Familia nu are bani pentru a obține/cumpăra energia necesară, mai ales în perioadele friguroase. Există și o

sărăcie energetică blândă: în perioadele foarte călduroase, resursele financiare de a avea un climat confortabil lipsit de căldură excesivă. Frigul, datorită efectelor sale negative importante asupra sănătății, este mult mai important decât excesul de căldură.

2. Venituri disponibile pentru investiții în îmbunătățirea energetică a condițiilor de viață.

3. Veniturile persoanelor nu depind doar de poziția individuală în sistemul muncii și de efortul său, ci și de contextul politic global: politica veniturilor, în special politica salarială, mecanismele de negociere colectivă al cărui rezultat sunt veniturile individuale. În momentul actual, în România se pune în discuție necesitatea de schimbare a politicii salariale, mai general a veniturilor. O schimbare a politicii veniturilor este de natură a schimba și problema deficitului individual de venituri.

4. Calitatea energetică a locuinței: dacă locuința oferă un spațiu de protecție termică (căldură iarna și răcoare vara) la un cost rezonabil. Calitatea construcției, inclusiv defectele locuinței (acoperiș stricat, ferestre neetanșe, pereți care nu izolează), face ca un cost mult mai ridicat să nu poată asigura o încălzire rezonabilă. Deci, mai mulți bani pot să nu asigure automat condiții de obținere a încălzirii necesare. Calitatea energetică a locuinței nu este numai rezultatul acumulat al grijii personale pentru locuință, dar și al unei politici trecute de construcție a locuințelor. Standardele energetice de construcție sunt foarte importante. Se adaugă aici și calitatea sistemului colectiv de încălzire, care, în condițiile actuale, prezintă un nivel scăzut de eficiență, presupunând un cost mai ridicat al încălzirii. Consumul energetic este determinat deci, în mare măsură, de *istorie*, nu numai de veniturile actuale: eficiența utilizării energiei, rezultat al unui proces istoric, poate fi corectată în timp, cu costuri ridicate care implică adesea intervenția sistemului public.

5. Accesul la diferite tipuri de surse energetice: accesul la termoficare/prezența unei termoficări de calitate cu prețuri scăzute, accesul la sistemul de gaze (localități sau zone neconectate la sistemul de gaze), dar și, pentru multe persoane, costul conectării la sistemul public poate fi prohibitiv; sunt încă 1–2% locuințe care nu sunt conectate la sistemul electric, datorită, în principal, lipsei actelor de proprietate a locuinței. Neconectarea la electricitate este extrem de gravă, pentru că nu oferă posibilitatea de conectare la sistemul de comunicare publică. Deficitul financiar nu se referă doar la incapacitatea de a cumpăra energie, dar și, în măsură mult mai mare, de a se conecta la sistemul public energetic.

6. Cultura consumului energiei contribuie într-o măsură importantă la bunăstarea energetică: amenajarea și utilizarea locuinței, conceperea și îmbunătățirea ei, stilul de viață. Unele componente ale culturii sunt relativ ușor de adoptat: stingi lumina, scoți din priză, nu ții geamurile prea mult deschise, le deschizi când afară este perioada zilei mai călduroasă/răcoroasă. În ceea ce privește amenajarea locuinței, importanța cunoașterii/cultura energiei poate fi foarte importantă. Este extrem de importantă și competența constructorului, dar și reglementările de construcție referitoare la acest aspect. Aceasta este problema protecției consumatorului energetic prin îmbunătățirea caracteristicilor construcției de locuințe.

7. Integrarea în UE și liberalizarea la nivel european a pieței energiei se presupune a oferi un cost mai scăzut, datorită condițiilor de concurență. Contrar așteptării UE că, prin alinierea prețurilor la energie la nivel european, prețurile nu vor crește, în România, ca și în alte țări, prețurile energiei sunt într-un proces spectaculos de creștere.

8. Riscul monopolului în diferite forme afectează substanțial costul energiei: consumatorul poate să nu fie liber să alege între diferiți ofertanți; adesea el se simte captiv în sistemul de acces la ofertele energetice. În negocierea beneficiar/ ofertant distribuția puterii este foarte inegală. Nu numai persoanele individuale, dar și întreaga colectivitate este un partener în negocierea colectivă cu furnizorul de energie. Transparența publică a acestei negocieri este o parte a politicii de asigurare a drepturilor consumatorului.

9. Rămâne deschisă problema participării populației la beneficiile produse de utilizarea resurselor naturale de energie, proprietate națională. România are unele resurse de petrol, gaz, cărbune, resurse hidroenergetice. Utilizarea lor poate produce un beneficiu suplimentar capabil să fie convertit exclusiv în profit al companiilor (producători, transportatori) sau poate fi difuzat în întreaga comunitate. Și marile construcții energetice moștenite sunt de natură să ofere un beneficiu suplimentar pentru populație sau poate fi utilizat doar în profitul companiilor.

10. Începe să se contureze o nouă întrebare: cine suportă degradarea mediului natural rezultat al producției energiei? Costul poate fi suportat de populație direct, în calitate de „consumator” al naturii, dar și indirect, plătind costurile programelor de „curățire” a naturii degradate de producătorul energiei.

Pornind de la o asemenea definiție a sărăciei energetice în sens larg, politica de reducere a ei trebuie să includă un complex de acțiuni: pe lângă suportul pentru persoanele care nu dispun de veniturile minime necesare obținerii unor servicii energetice, trebuie să stabilească măsuri de eficientizare a consumului de energie la consumatori, reducerea prețului energiei la consumatorii finali, îmbunătățirea caracteristicilor energetice ale mediului de viață, în primul rând a locuințelor, oferirea accesului general la toate resursele energetice; în fine, politica energetică. Sărăcia energetică în contextul României actuale reprezintă, deci, combinația a patru factori: nivelul scăzut al veniturilor populației, creșterea prețului energiei, accesul la resursele energetice și caracteristicile energetice ale locuinței și ale sistemului de furnizare a energiei.

Cercetarea s-a bazat pe date statistice privitoare la consumul energetic, bugetele de familie, sărăcie relativă sau deprivare materială, furnizate de instituții publice românești (INS, Ministerul Muncii și Protecției Sociale) și europene (Eurostat). Cercetările ICCV au furnizat date privind standardul de viață, pragurile sărăciei și minimul decent de trai. Au fost realizate analize longitudinale pentru a observa evoluția bunăstării/sărăciei energetice în ultimul sfert de veac. Comparațiile internaționale, în special cu statele din UE, au permis identificarea particularităților situației sociale și a problemelor create de reforma energetică românească.

CONSUMUL ENERGETIC ÎN GOSPODĂRIILE POPULAȚIEI

Consumul energetic este un indicator al dinamicii unui sistem. Pentru economiile dezvoltate, creșterile consumului energetic pot fi semne negative, dar pentru economiile emergente sau re-emergente, cum sunt cele din fostele țări socialiste, creșterea consumului este un semn pozitiv, adică este proba unei relansări. Prin urmare, despre dinamica consumului energetic trebuie să vorbim în trei sisteme de referință: *economii dezvoltate*, *economii subdezvoltate* și *economii emergente*.

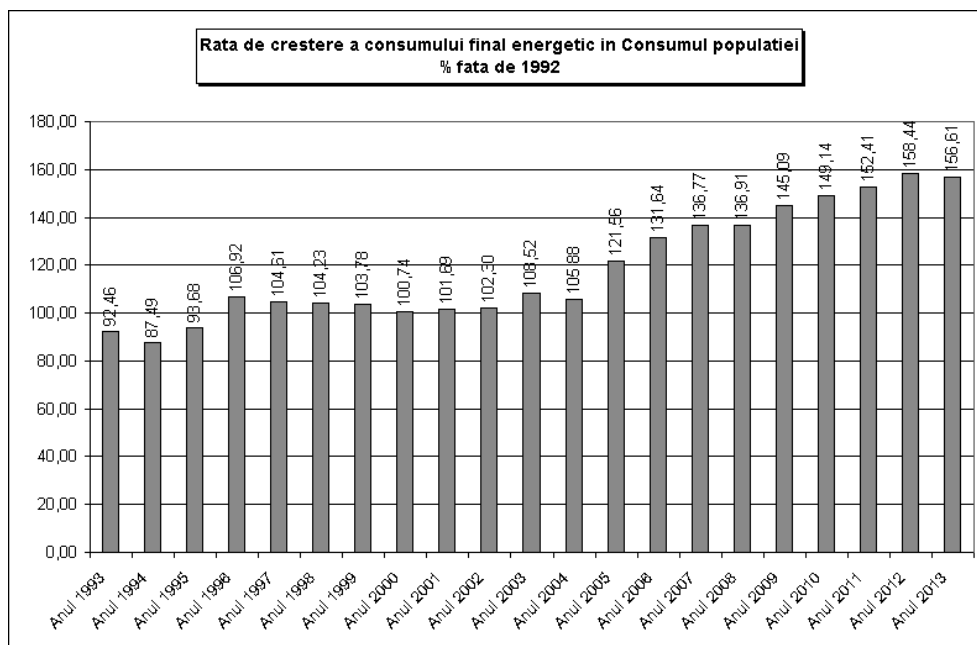
În 2009, România se poziționează pe ultimul loc în Europa în ce privește consumul energetic pe cap de locuitor, înregistrând o scădere la jumătate, datorită căderii economiei: 49,1% față de 1990.

Scăderea bruscă a consumului energetic în România, ca de altfel în aproape toate statele foste socialiste, se datorează, în principal, căderii economiei, mai ales dezindustrializării.

Pe întreaga durată a celor 20 de ani, consumul energetic industrial cade sub nivelul celui din 1992. Minimul consumului este de 71% atins în 2009, raportat la 1992. Scăderea consumului energetic în industrie sub pragul celui din 1992 ne spune că sectorul industrial a traversat o perioadă de contracție, nu de simplă recesiune, un fenomen înrudit cu marile dezastre.

Grafic 1

Rata de creștere a consumului energetic al gospodăriilor din România în perioada 1992–2013

Sursa: calculul ratei s-a făcut pe baza datelor din baza de date TEMPO a INS pe 2014.

Consumul energetic casnic cunoaște o dinamică diferită în perioada tranziției: o creștere substanțială. În 1993–1995 cunoaște și el o scădere față de 1992, dar apoi înregistrează o creștere substanțială. Explozia consumului casnic de energie se datorează ieșirii din austeritatea impusă în anii '80 de politica plății accelerate a datoriei externe.

ROMÂNIA: STAREA ENERGETICĂ ÎN PERIOADA TRANZIȚIEI; POLITICA DE SUPT A CONSUMATORILOR VULNERABILI

Sărăcia energetică este asumată de către UE ca una dintre problemele sociale grave care trebuie luată în considerație cu maximă seriozitate. Analizele realizate de experții UE duc la concluzia că sărăcia energetică europeană are trei cauze. Prețurile ridicate ale gazelor naturale și energiei electrice explică în jur de 50% din situația consumatorilor considerați vulnerabili în UE. Această cauză a sărăciei este urmată de eficiența energetică relativ scăzută, care generează un consum energetic ridicat. Pe ultima poziție se găsește venitul familiilor dintr-un segment al populației: cu alte cuvinte, polarizarea socială.

Aceste trei cauze sunt responsabile de sărăcia energetică și în România. Ordinea importanței lor este dificil de estimat. În contextul actual, pentru România cauza cea mai importantă este *creșterea continuă a prețurilor energiei* în întreaga perioadă a tranziției, care se va accentua până în 2017–2018, datorită politicii de aliniere a prețurilor la nivel european, în condițiile în care veniturile populației nu înregistrează o creștere predictibilă similară.

În 2013, 30,5% din totalul populației României se găsea în *dificultatea de a-și putea achita costurile locative* (rată la bancă sau chirie) și *facturile la utilități*, de trei ori mai mulți decât în urmă cu șase ani (10,1% în 2007), reprezentând un procent total triplu față de media europeană (11,7%).

Politica tranziției a fost și în domeniul politicii energetice contrară sistemului comunist, având ca efect accentuarea, dacă nu chiar explozia sărăcirii energetice. În principal, retragerea programată a subvenției consumului de energie, a avut ca efect creșterea prețurilor energiei pentru populație. Retragerea subvenției consumului energiei nu s-a putut face brutal, ci treptat. Suportul social s-a retras de la o abordare orientată spre susținerea întregii populații, la sprijinul consumatorilor vulnerabili, a „*celor mai săraci dintre săraci*”. Creșterea calității energetice a locuinței a început să primească o atenție specială. Asistăm la *o tranziție de la politica energetică comunistă la politica energetică a Uniunii Europene*.

În contextul integrării în UE, România a trebuit să adopte politica europeană a pieței energetice și a prețurilor. Uniunea Europeană și-a propus realizarea unei piețe europene interne, competitivă și funcțională a energiei. „Modelul propus poartă cu sine avantaje evidente prin puterea de a alege a consumatorului, prin exploatarea potențialului concurențial, prin întărirea statutului de independență a reglementatorilor naționali și a operatorilor de rețea, prin dezvoltarea unor burse specifice. Nu trebuie

însă trecut cu vederea că există și unele riscuri și dificultăți care trebuie luate în seamă în procesul de implementare și care pot avea consecințe economice și sociale deosebite” (Leca, 2014: 11). O piață funcțională ar putea asigura consumatorului puterea de a alege furnizorul, *prețuri cât mai mici posibil* și siguranța în alimentare cu energie, transparența piețelor, informarea și protecția consumatorului.

Directivele europene, pe lângă mărirea prețurilor, au inclus în pachetul lor și unele recomandări de protecție socială a *consumatorilor casnici vulnerabili*, „cei mai săraci dintre săraci”, solicitând statelor membre să definească această categorie socială și să stabilească cu claritate în legislațiile naționale suportul social. Aceste directive reprezintă o schimbare de politică energetică.

Ca și în celelalte țări europene, România utilizează pentru acordarea ajutorului de încălzire *o metodologie procedurală stabilită prin decizie politică*: o grilă bazată pe un prag de sărăcie stabilit de către guvern (615 lei/ persoană în 2013) și o procedură de testare a mijloacelor.

Eșecul utilizării acestei proceduri în 2006–2009 a demonstrat fragilitatea metodei. În fapt, pentru determinarea categoriei de consumatori vulnerabili nu există o procedură clară, ci contururile sunt stabilite politic: cât va fi dispus guvernul să sprijine pe cei în dificultate. Situația din ultimii 10 ani oferă o imagine șocantă a impreciziei contururilor sărăciei energetice.

Tabelul nr. 1

Numărul de beneficiari de ajutor de încălzire (milioane persoane)

2003–2004	2004–2005	2005–2006	2006–2007	2007–2008	2008–2009	2009–2010	2010–2011	2011–2012	2012–2013	2013–2014
1,0	1,0	1,1	4,1	4,0	3,6	3,3	1,5	1,3	1,1	0,8

Sursă: Ministerul Muncii și Protecției Sociale.

În 2006–2007 se înregistrează un vârf de creștere a beneficiarilor de ajutor de încălzire. Numărul consumatorilor vulnerabili în România se ridică la *4,1 milioane* de beneficiari (gospodării), ceea ce însemna aproape 50% din populație. Prin introducerea testării mijloacelor, mai precis a proprietății, numărul de gospodării vulnerabile s-a redus la *0,8 milioane* din 8,36 de milioane de consumatori casnici de electricitate și gaze, adică 10% din populația țării. Prin urmare, restul de consumatori, peste 7 milioane, vor trebui să se adapteze noilor prețuri. Variația imensă a numărului de beneficiari de ajutor de încălzire se datorează introducerii „testării mijloacelor”, adică a bunurilor deținute (locuințe, terenuri, mașini, tractoare etc.).

Ajutorul de încălzire este mai generos decât ajutorul social dedicat „celor mai săraci dintre săraci”. În 2013 pragul de sărăcie pe persoană (venitul minim garantat) era de 137 lei/lună, în timp ce prima decilă de venituri pe persoană din același an era de sub 268 lei/lună. Se califica pentru primirea ajutorului social, considerând doar veniturile actuale (fără a lua în considerare proprietatea) doar 5%–7% din populație.

Luarea în calcul a testării altor bunuri acumulate istoric care „pot fi vândute”, este discutabilă din punct de vedere al corectitudinii morale și politice, dar și a filozofiei

politicii sociale. Ajutorul social are ca obiectiv ultim „scoaterea din sărăcie”. Unele mijloace de producție desigur pot reduce sărăcia energetică. Altele însă (vânzarea unor bunuri) nu ajută decât pe perioade extrem de scurte și au ca efect nu scoaterea, ci adâncirea în sărăcie.

Metoda dezvoltată în ICCV (pragul unui nivel *decent* de viață și pragul *supraviețuirii*) permite o estimare mai exactă a sărăciei. În prezent, dacă luăm în considerare pragul unui trai decent, proporția persoanelor care se plasează sub acest prag s-ar putea plasa în jur de 50%. După cum se observă, standardul minim decent de viață este chiar puțin mai ridicat decât veniturile reale medii măsurate de INS în 2013.

Iată cum arătau cheltuielile totale de consum, pentru acoperirea *minimului decent de trai*, calculat prin metoda normativă în Institutul de Cercetare a Calității Vieții, la nivelul lunii octombrie 2014, comparativ cu datele INS referitoare la cheltuielile totale ale familiilor, acestea erau:

Tabelul nr. 2

Titlu

Venit minim decent (ICCV) /		Venit mediu (INS)	
Familie de doi salariați cu doi copii	2 330 lei	Familie cap de gospodărie salariat	2 079 lei
Doi agricultori cu doi copii	1 878 lei	Familie agricultori	1 313 lei
Doi pensionari (urban)	1 447 lei	Familie pensionari	1 362 lei

Procedurile bazate pe testarea veniturilor actuale prezintă însă o problemă serioasă. Ele nu pot lua în considerare alți factori care determină starea de sărăcie energetică. Este în primul rând cazul valorii energetice a locuinței.

Politica antisărăcie energetică, axată pe reducerea la tratarea *deficitului de resurse financiare actuale*, diminuează atenția acordată complexului de factori ai sărăcirii. Simplul ajutor financiar ar putea să aibă un efect imediat pentru reducerea sărăciei energetice, dar slab pentru scoaterea din sărăcie.

Este de menționat faptul că s-au dezvoltat unele programe importante pentru îmbunătățirea calității energetice a clădirilor: anveloparea clădirilor, cu finanțare publică și privată, adoptarea de reglementări obligatorii pentru noile construcții, inițiative de difuzare a unei culturi a consumului rațional al energiei.

PREȚURILE ENERGIEI: PUNCTUL DE PLECARE AL TRANZIȚIEI ENERGETICE

În vederea realizării pieței europene a gazelor naturale și energiei electrice, UE a promovat trei pachete legislative (1996, 2002 și 2012). O piață funcțională se presupune că va asigura consumatorului puterea de a alege furnizorul, *prețuri cât mai mici posibil* și siguranța în alimentare cu energie, transparența piețelor, informarea și protecția consumatorului.

Consecința acestei politici europene a energiei este o schimbare structurală a configurației prețurilor energetice în statele UE: 1. eliminarea rolului statului în

constituirea prețurilor, rolul fiind preluat de piața europeană a energiei; 2. prețurile naționale vor converge către valori unice europene.

Tranziția României la piața energetică europeană unică va duce, în următoarea perioadă, nu la o scădere a prețurilor, așa cum UE speră, ci la o creștere aproape dublă a prețurilor energiei.

Creșterea prețurilor la nivelul pieței europene trebuie să ia în considerare o situație complexă:

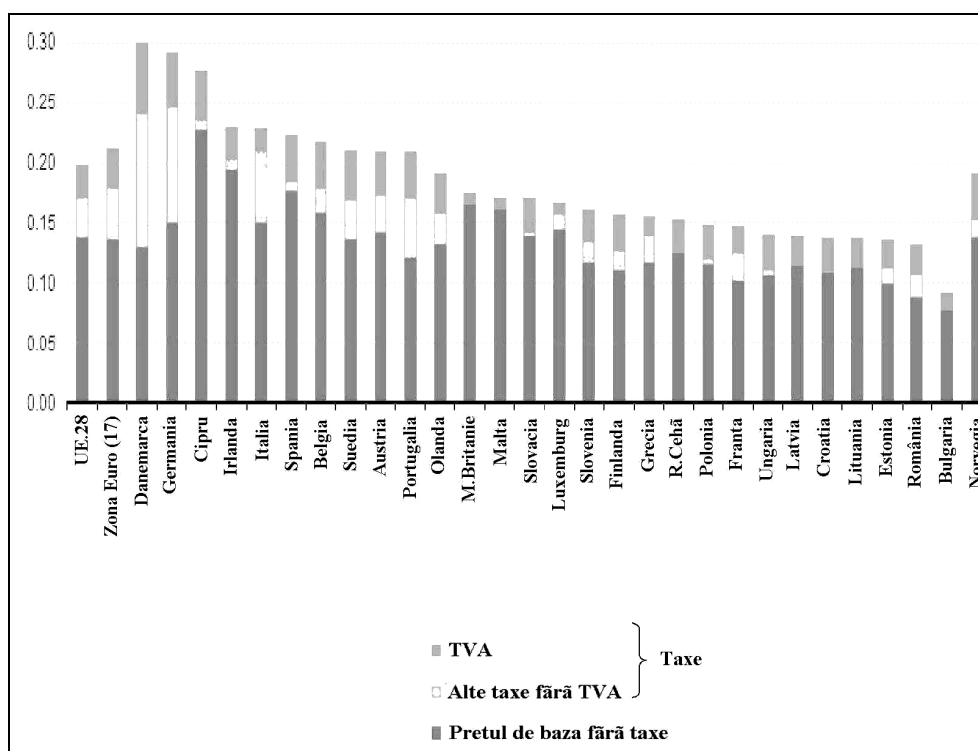
1. România este caracterizată printr-o proporție mare a taxelor și contribuțiilor plătite de consumatorul casnic și în factura pentru consumul de gaze: 52,0%. Exceptând Danemarca, în celelalte țări din UE, taxele și contribuțiile au o pondere mai mică în prețul final al gazelor naturale: Germania (24,7%), Franța (17,9%) sau Marea Britanie (4,8%);

2. România deține importante resurse naționale pentru producerea energiei;

3. România are un standard de viață foarte scăzut, în raport cu celelalte state europene. Deși prețul energiei este printre cele mai scăzute din UE, raportate la puterea de cumpărare, ele se plasează spre media Europeană.

Grafic 2

Prețurile gazelor naturale pentru consumatorii casnici, semestrul I 2013 (1) (Euro pe kWh)

Sursa: Electricity_prices_for_household_consumers, Eurostat, 2014.

UE a lansat un program complex de tranziție la piața energetică europeană unică, anul 2018 fiind programat a fi punctul final. Anul 2012 a reprezentat un punct important în lansarea programului de reformă a prețurilor energiei.

În 2012, prețurile energiei în România au fost substanțial mai mici decât în UE: prețul electricității era de 55,4% din media europeană, iar al gazelor naturale era de 48,6%. Diferențele de preț față de media europeană se vor micșora prin procesul de liberalizare, pentru populație, până în 2017/2018, în conformitate cu acordul dintre Guvernul României, FMI și Comisia Europeană.

Tabelul nr. 3

Prețuri pentru electricitate și gaze, în kWh, în euro: România și UE

	Electricitate			Gaze		
	2012	2014	Creștere anuală cu pct. procentuale	2012	2014	Creștere anuală cu pct. procentuale
UE 28	0,195	0,208	3,1%	0,070	0,072	1,1%
România	0,108	0,125	5,8%	0,027	0,034	18,7%
	55,4%	60,1%		38,6%	47,2%	

Sursa: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Half-yearly_electricity_and_gas_prices_2014_semester2.png.

În prima jumătate a anului 2013, prețul gazului natural pentru o gospodărie de nivel mediu din cadrul UE.28 a fost de 0,065 euro pe kWh. Prețuri mult mai ridicate s-au practicat în Suedia – 0,123 euro pe kWh (de 4,3 ori mai mare decât în România) sau Danemarca – 0,113 euro pe kWh; prețuri mai scăzute au existat în Polonia, Croația sau Ungaria (sub 0,050 euro pe kWh). Prețurile cele mai scăzute s-au practicat în România – 0,029 euro pe kWh. Ponderea taxelor incluse în prețul gazelor naturale a fost cea mai scăzută în M. Britanie (4,9%), în timp ce deosebit de ridicată a fost în Danemarca (55,9%), România (52,0%) sau Suedia (45,3%).

PROGNOZA PREȚURILOR PENTRU ELECTRICITATE ȘI GAZ NATURAL PENTRU 2017/2018

Încă din anii '90 s-a declanșat un proces de ajustare a prețurilor energiei în sus. Prețurile au crescut treptat, cu fluctuații în întreaga perioadă a tranziției. Dar, odată cu integrarea în UE, creșterea prețurilor la nivelul pieței europene a devenit un obiectiv politic.

Creșterea prețurilor la energie a fost o politică constantă, dar șocul creșterii a început în 2013.

Calendarul de eliminare treptată a prețurilor reglementate pentru clienții finali este prezentat în Legea nr. 123/2012 a energiei electrice și a gazelor naturale, o lege care transpune în legislația națională Directivele europene 72/2009 și 73/2009 privind piața unică de energie.

Tabelul nr. 4

**Indicii prețurilor de consum energie electrică, gaze și încălzire centrală
în perioada 2008–2013 (anul precedent = 100)**

Anii	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2013 față de 2007
	108,77	103,44	103,46	106,0	105,07	113,22	146,7%

Sursa: Anuarul Statistic al României 2014, INS, București, 2015.

Pentru clarificarea mecanismului creșterii prețului la energie în România în următorii 2–3 ani, trebuie luate în considerare patru probleme.

În primul rând, marile diferențe de prețuri ale energiei din România față de prețurile din UE (Tabelul nr. 3). În cei trei ani luați în considerare (2012–2014) prețurile energiei au crescut în toate țările europene, dar ritmurile de creștere din România sunt mult mai mari.

În al doilea rând, nu putem să nu luăm în considerare și diferențele de *putere de cumpărare* între România și celelalte țări europene. Relativ la costul altor bunuri și servicii, *prețul energiei* electrice pentru consumatorii casnici, în România este mai mare decât media celor 28 de țări ale UE: România (24,4 PPS pentru 100 KWh) ocupă locul 5 după țări precum Germania (28,5 PPS pentru 100 KWh), Cipru și Portugalia (27,4 PPS pentru 100 KWh) sau Spania (26 PPS pentru 100 KWh). Prețuri minime ale electricității la paritatea puterii de cumpărare au finlandezii (12,4 PPS pentru 100 KWh), letonii (13,7 PPS pentru 100 KWh) și luxemburghezii (14,2 PPS pentru 100 KWh). O creștere substanțială a prețului energiei este de natură să arunce în aer standardul de viață al românilor. Calculat la paritatea puterii de cumpărare, *prețul gazelor naturale* pentru gospodăria în România este sub media UE 28, de 0,062 PPS/KWh, dar apropiat de prețul unor țări cu un nivel de trai mult mai ridicat: Danemarca (0,064 PPS/KWh), Franța (0,068 PPS/KWh) sau Germania (0,069 PPS/KWh). În România, câștigurile orare brute mediane erau de circa 2,5 euro, pe când în Germania erau de circa 15 euro în 2010 (Eurostat, 2010). Prin urmare, un lucrător german câștigă de șase ori mai mult decât un lucrător român pe aceeași unitate orară de lucru, în vreme ce consumul lor energetic exprimat în PPS este echivalent. Altfel spus, un român ar fi trebuit să muncească de șase ori mai mult decât un german ca să obțină același câștig cu acesta din urmă. Creșterea prețurilor a exercitat de la început un impact negativ apreciabil asupra standardului de viață. În acest context, România a invocat imposibilitatea consumatorilor casnici de a suporta mărirea prețurilor și a obținut în timpul Guvernului *Tăriceanu* (2007) o derogare de doi ani de la CE, dar până la 1 ianuarie 2009 obligațiile nu au fost îndeplinite. Guvernul *Boc* a continuat tergiversarea acestei chestiuni invocând motivul protecției sociale. În aprilie 2011, CE a cerut oficial unor state membre, printre care și României, să își alinieze legislația națională privind prețurile reglementate pentru consumatorii finali. Pe 29 septembrie 2011, CE a inițiat o nouă procedură de *infringement* (prima cu privire la acest subiect fiind în 2009) pentru netranspunerea directivelor în legislația națională și nerespectarea prevederilor directivelor.

În al treilea rând, se pune problema taxării consumului de energie. Taxarea consumului de gaze este foarte ridicată în România, 52%, pe locul doi în UE după Danemarca (57%). Ponderea impozitării și taxării pe consumul de electricitate așază România printre cele șapte țări europene cu taxare foarte ridicată. Prețuri minime în PPS sunt cele suportate de finlandezi (12,4 PPS pentru 100 kWh), letoni (13,7 PPS) și luxemburghezi (14,2 PPS). În cadrul regiunii est-europene, poziția României este tot la polul poverii fiscale maxime (chiar dacă la scara UE există țări care practică indici de impozitare mult mai mari). Dacă se menține acest nivel de taxare al prețurilor de producție, prețurile de consum intern riscă să atingă un nivel insuportabil pentru populație în anii 2017–2018. Reducerea TVA cu patru puncte procentuale rezolvă doar într-o mică măsură situația. Este posibil ca în contextul creșterii prețurilor energiei să se repună în discuție problema nivelului taxării.

În fine, mai adăugăm și faptul că România are și avantajul resurselor energetice interne, aproape de pragul independenței energetice (gradul independenței este de 80%), în vreme ce Germania are un grad foarte ridicat de dependență energetică (circa 86% în 2011). Prețul de producție al energiei este semnificativ mai redus în România. De exemplu, *prețul de bază al gazului* în România era în semestrul doi al anului 2014 de 0,01 EUR per kWh, față de 0,049 în UE 28. Prețul de bază al gazelor era de 3,3 ori mai mic decât media UE. Dacă se ridică prețurile energiei în România la nivelul celor din UE, apar diferențe importante.

Prețul energiei electrice. Calendarul pentru eliminarea treptată a tarifelor reglementate în domeniul energiei electrice (consumatorii casnici) cuprinde 10 etape: a început la 1 iulie 2013 și se încheie la 31 decembrie 2017. În trimestrul I 2015, pentru consumul clienților casnici prețul mediu a fost de 420,65 lei/MWh, incluzând TVA, accize, taxe și contribuțiile obligatorii (certIFICATE VERZI, contribuție cogenerare de înaltă eficiență) care susțin politica de mediu a guvernului. *Până în 2017, prețul energiei electrice va crește, aliniindu-se la prețul pieței europene.* Presiunile asupra bugetelor de familie, în general și a consumatorilor vulnerabili, în special, sunt în creștere.

Prețul gazelor naturale. Calendarul de eliminare a prețurilor reglementate în domeniul gazelor naturale (consumatorii casnici) cuprinde 22 de etape: a început la 1 iulie 2013 (*preț producție 49,8 lei/MWh*) și se încheie la 1 octombrie 2018 (*preț producție internă 119 lei/MWh*).

Creșterea prețului energiei s-a datorat în principal deciziei administrative care urmărește calendarul liberalizării convenit cu FMI și Comisia Europeană.

În general, specialiștii sunt foarte reținuți să facă o prognoză a prețurilor care vor fi atinse în 2017/2018. Dar este posibil să se facă o estimare care depinde de presuposițiile pe care le asumăm:

1. Prețurile din România se vor plasa în apropierea prețurilor medii din UE în anii 2017/2018.
2. Și prețurilor medii UE vor crește în ritmurile din ultimii ani: 2012–2014 (3,1% anual la electricitate și 1,1% la gaze).

În aceste condiții, un scenariu posibil al prețurilor energiei din România din 2017/2018 arată că acestea vor fi aproximativ cele din media Europeană probabilă: 0,227 euro la electricitate și 0,076 euro la gaze.

Calendarul de eliminare treptată a prețurilor reglementate pentru clienții finali este prezentat în Legea nr. 123/2012 a energiei electrice și a gazelor naturale, o lege care transpune în legislația națională Directivele europene 72/2009 și 73/2009 privind piața unică de energie.

Prețurile din România, dacă calculele noastre sunt corecte, la electricitate vor trebui să crească cu 210%, iar la gaze cu 280%. Vor fi, deci, creșteri de mai mult decât duble, un adevărat șoc pentru populație.

Tabelul nr. 5

Scenariu cu ce se poate întâmpla prin alinierea prețurilor la nivel european: electricitate și gaze

	Electricitate			Gaze		
	2012	2017*	Creștere față de 2012	2012	2018***	Creștere față de 2012
UE 28	0,195	0,227	116,4%	0,070	0,076	108,6%
România	0,108	0,227**	210,2%	0,027	0,076	281,5%
	55,4%			48,6%		

* O creștere anuală presupusă de 3,1%, ca cea din perioada 2012–2014.

** În ipoteza că prețul la consumator va fi egal cu cel mediu al UE 28, egalizat pe o piață europeană.

*** O creștere anuală de 1,1%, ca cea din perioada 2012–2014.

Conform celor consemnate în <http://www.openpolitics.ro/analize/energie-analize/energie-analiza-2.htm>, într-o perioadă scurtă de timp (2015–2017/18) urmează un șoc al creșterii prețurilor energiei, probabil ultima creștere prin decizie administrativă. Șocul prețurilor va fi suportat de economie, dar și de bugetele de familie. Impactul asupra segmentului sărac al populației va fi foarte greu de suportat.

CONTEXTUL SOCIAL AL CREȘTERII PREȚURILOR ENERGIEI: SĂRĂCIREA PRODUSĂ DE TRANZIȚIE

Șocul creșterii rapide a prețurilor energiei (2012–2018) are loc în contextul unui standard de viață scăzut, afectat masiv de impactul celor 26 ani de tranziție. Este necesar, pentru a identifica impactul creșterii prețurilor energiei, să luăm în considerare contextul stării sociale a României.

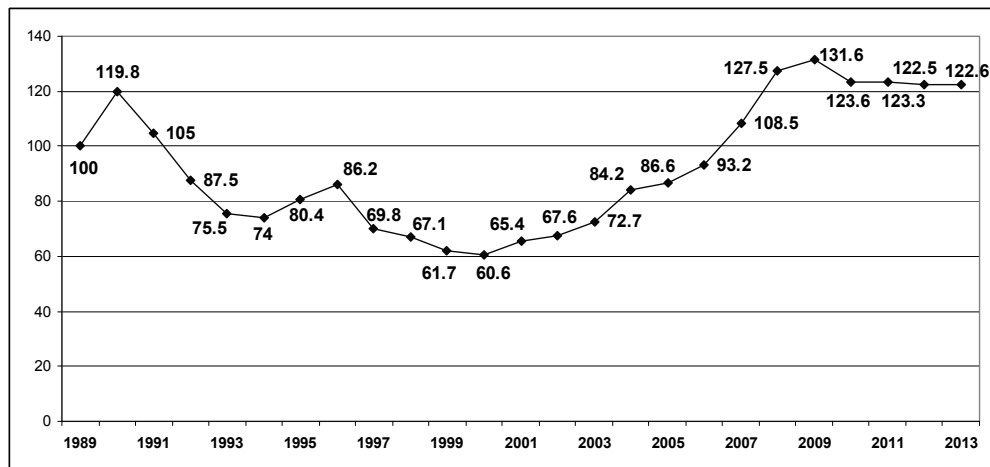
Primul deceniu al tranziției, a marcat o nouă scădere a standardului de viață, după cel din anii '80, ai secolului trecut, declanșarea unui proces exploziv de sărăcire. Anii 2000 s-au caracterizat printr-un proces destul de timid de revenire a standardului de viață, stopat însă în anii 2009–2011.

După un deceniu de revenire timidă a standardului de viață, în această etapă cerința alinierii prețurilor energiei la prețurile europene, riscă să constituie un nou șoc pentru standardul de viață.

Pentru a înțelege dinamica bunăstării/ sărăciei energetice este important să trecem sumar în revistă ce s-a întâmplat cu resursele populației în cei 26 de ani ai tranziției.

1. *Scăderea veniturilor populației* timp de aproape două decenii a dus la scăderea capacității populației de a face față noului șoc al creșterii prețurilor energiei.

Grafic 3

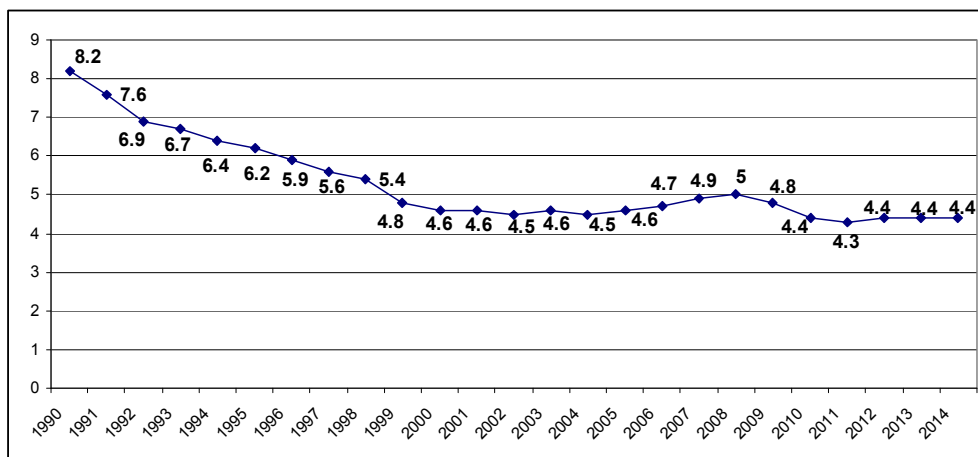
Veniturile totale *per capita*, 1989 = 100

Sursa: Calculele autorilor pe date INS.

2. *Scăderea dramatică a numărului locurilor de muncă.* Debutul șocului prețurilor energetice nu a coincis cu o creștere semnificativă a populației ocupate, în deosebi a salariaților.

Grafic 4

Numărul de salariați (milioane persoane)

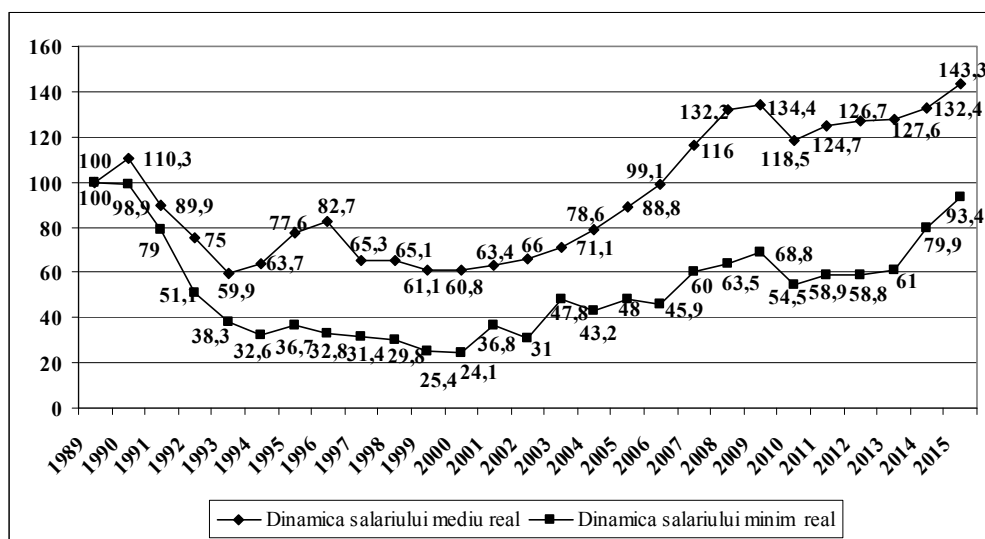

Sursa: INS.

3. *Politica salariului mic* a fost bazată pe speranța că, astfel, vor fi atrași investitori străini, rezultatul fiind o creștere economică rapidă. În 26 de ani, salariul minim a scăzut dramatic, ajungând la nivelul inițial din 1989 de abia în 2015. Dar speranța relansării rapide a economiei datorită menținerii salariilor la un nivel scăzut s-a dovedit a fi iluzorie.

Grafic 5

Dinamica salariului minim real și a salariului mediu real (1989 = 100)

Sursa: Calculele autorilor pe date INS.

4. *Accentuarea inegalității sociale.* Dintr-o societate cu un grad scăzut de inegalitate economică, România a devenit, alături de Bulgaria, cea mai inegală societate europeană. Un cost al inegalității sociale este inevitabil creșterea sărăciei energetice.

Tabelul nr. 6

Indicele inegalității veniturilor în 2013
(coeficientul Gini calculat pentru venitul disponibil pe adult echivalent)

• UE 15	29,4
• UE 28, fără România și Bulgaria	29,3
• România	34,0
• Bulgaria	35,4

Sursa: Eurostat.

5. *Au scăzut dramatic investițiile sociale în locuințe.* Relativ puține locuințe noi au fost construite cu resurse private în această perioadă. Locuințele construite masiv

în perioada comunistă, în anii '60 și '70, ai secolului al XX-lea, au început să se degradeze, problemele energetice ale locuințelor construite în perioada comunistă devenind tot mai critice în noul context de exigențe privind eficiența energetică.

6. *Deficitul de locuințe*, pe fondul sărăcirii unui segment important de populație, a generat o explozie a locuințelor improvizate în cele mai sărace zone și supraaglomerarea locativă.

7. *Structura bugetelor familiilor* din România este tipică pentru o societate cu un grad relativ ridicat de sărăcie: ponderea cheltuielilor pentru alimentație este de peste 40% (față de nivelul european de 10–12%), iar al cheltuielilor de întreținere a locuinței de **16,7%**; în aceasta din urmă, consumul energetic constituie cea mai mare parte, fiind extrem de ridicat în raport cu standardele europene (substanțial sub 10%).

Tabelul nr. 7

Structura cheltuielilor de consum ale gospodăriilor (2014)

Cheltuieli totale de consum %	Total gospodării	Salariați	Agricultori	Șomeri	Pensionari
	1 637,5	2 078,5	1 312,5	1 437,6	1 362,2
1. Produse agroalimentare și băuturi nealcoolice	40,0	35,9	51,7	44,3	42,2
2. Băuturi alcoolice, tutun	7,7	8,2	10,0	8,1	6,6
3. Îmbrăcăminte/ încălțăminte	5,3	6,3	5,5	3,7	4,0
4. Locuință, apă, electricitate, gaze și alți combustibili	17,2	16,6	12,2	19,3	18,8
5. Mobilier, dotarea locuinței	4,0	3,8	4,0	3,3	4,3
6. Sănătate	4,6	2,7	1,8	3,0	8,1
7. Transport	6,2	8,2	4,8	5,3	4,0
8. Comunicații	4,7	5,5	3,3	5,0	4,1
9. Recreere și cultură	4,5	5,6	3,2	3,6	3,6
10. Educație	0,5	0,7	0,2	0,4	0,2
11. Hoteluri, cafenele, restaurante	1,4	1,9	1,1	0,7	0,8
12. Diverse produse și servicii	3,9	4,6	2,2	3,3	3,3

Sursa: Coordonate ale nivelului de trai în România, Nivelul cheltuielilor totale de consum, pe destinații și categorii de gospodării, după statutul ocupațional al capului gospodăriei, în anul 2014, Tabelul 3.6./pg. 59, INS, București, 2015.

STAREA SOCIALĂ ACTUALĂ A ROMÂNIEI

Rezultatul global al procesului de tranziție a fost o societate caracterizată printr-un grad ridicat de sărăcie. Multe estimări plasează nivelul de sărăcie la 40%

din populația României la care se adaugă și o proporție importantă a populației cu o vulnerabilitate ridicată de sărăcire.

Tabelul nr. 8

Deprivare materială severă în 2013

UE 15	6,7%
UE 28	13,7%
România	28,5%
Bulgaria	43,0%

Sursa: Eurostat.

Evaluările făcute de populație sunt convergente cu estimarea realizată de Eurostat.

Tabelul nr. 9

Cum estimați veniturile în raport cu necesitățile?

* Nu ajung pentru strictul necesar	31%
* Ajung numai pentru strictul necesar	34%
* Ajung pentru un trai decent	26%
* Cumpărăm unele obiecte scumpe dar cu efort	9%
* Reușim să avem tot ce ne trebuie fără eforturi mari	0%

Sursa: ICCV, Diagnoza calității vieții (2010).

Deci, putem estima că aproape o treime din populație se plasează în situație de sărăcie și o altă treime se află într-o situație de precaritate, confruntându-se cu risc ridicat de sărăcire.

Riscul cel mai ridicat de sărăcie îl au: copiii ca grup social, familiile cu mai mult de doi copii, pensionarii singuri, majoritatea populației de romi, persoanele care nu au locuință, generația tânără care nu are locuință și trăiește în condiții precare, efortul pentru cumpărarea unei locuințe sau acoperirea unei chirii fiind extrem de ridicat; populația forțat neocupată sau ocupată cu statut nesigur, care poate fi găsită mai ales în zonele izolate, localitățile mici și chiar mijlocii, fără oportunități de muncă. Pe lângă sărăcia individuală, a explodat sărăcia unor comunități afectate de o cădere economică dezastruoasă: orașe întregi afectate de o lipsă masivă de oportunități ocupaționale (ex.: Valea Jiului sau Mărășești). Atlasul Zonelor Urbane Marginalizate din România arată că în aceeași situație sunt majoritatea orașelor mici (sub 20 mii locuitori). În plus, în toate tipurile de orașe, fie ele mici, medii sau mari și în toate regiunile țării s-au format zone urbane marginalizate, adevărate „pungi de sărăcie” care concentrează persoane cu nivel scăzut de educație, stare precară de sănătate și mulți copii în îngrijire, care au și un nivel scăzut de ocupare în sectorul formal și trăiesc în condiții precare de locuire. În total, 3,2% din populația urbană a țării locuiește în astfel de zone marcate de

sărăcie și excluziune socială. Chiar în condițiile salariilor mici din România, cei mai expuși la riscul de a avea probleme financiare sunt lucrătorii pe cont propriu. 61% din persoanele ocupate pe cont propriu în agricultură în 2012 erau sărace relativ, mai mult chiar decât șomerii (cu o rată a sărăciei relative de 52%). Dintre persoanele angajate pe cont propriu în activități non-agricole, 41% erau sărace la nivelul aceluiași an.

Se agravează, prin ignorarea lor sistematică, o serie de fenomene sociale greu de tolerat într-o societate modernă: creșterea numărului persoanelor fără adăpost, mai ales datorită pierderii locuinței. Absolut intolerabilă este creșterea numărului de „copii ai străzii”, trăind în canale sau în case părăsite. Persoanele fără identitate, care nu-și pot obține acte de identitate datorită birocrăției și pasivității autorităților responsabile, creează alte probleme sociale.

Cronicizarea sărăciei în unele segmente ale societății face extrem de dificilă ieșirea din dificultate prin eforturi proprii, neasistate.

Distribuția pe decile de venituri a populației oferă o imagine diferențiată, mai nuanțată a situației sociale actuale.

La nivelul anului 2013, Decila 1 (până la 268 lei) include 14,5% din populație. Domină familiile de agricultori și șomeri: 44,4% din familiile de agricultori și 30,3% din familiile de șomeri se plasează în prima decilă de venit.

Famiiliile care ocupă a doua decilă de venit, D2, cuprinsă între 268 și 389 lei pe o persoană din gospodărie sunt cele mai multe de agricultori (21,3%), urmate de familiile al căror cap de gospodărie este șomer (17,3%) sau pensionari (10%). Cu sumele ce revin pe o persoană din gospodărie, banii nu le ajung pentru acoperirea cheltuielilor cu alimentele, îmbrăcămintea și încălțăminte, transportul și alte servicii, fără a mai aminti și de cheltuielile pentru reparații și întreținere a locuințelor. *Aceste familii își duc existența greu și nu se pot încadra cu veniturile lor nici la „strictul necesar”.*

Acoperirea produselor de strictă necesitate constituie o problemă și pentru familiile ce se plasează în a treia decilă de venit (389–495 lei/persoană). În D3 gospodăriile se distribuie aproape uniform, între șomeri (13,7%), pensionari (12,6%), agricultori (11,5%) și salariați (6%) plătiți sub nivelul salariului minim pe economie. *Aceste familii trăiesc la nivel de supraviețuire și sunt în risc crescut de sărăcie.*

În D4 și D5 sunt preponderente gospodăriile de pensionari și șomeri, urmate de familii de salariați și agricultori plătiți la nivelul salariului minim. Aceste familii au ponderi din ce în ce mai mari și în D6, respectiv D7. *Aceste familii duc un trai minim decent, fără a putea face achiziții durabile.*

De la D8 până la D10 se plasează salariații cu pregătire superioară, plătiți la nivelul și peste nivelul salariului mediu pe economie, pensionarii care au desfășurat activități bine plătite, de înaltă calificare. Cu aceste venituri au posibilitatea să-și cumpere și „unele obiecte mai scumpe” sau chiar „reșesc să aibă tot ce le trebuie”.

Tabelul nr. 10

Distribuția gospodăriilor și persoanelor din gospodării pe decile, în anul 2013 (lei)

Decile	Decila de venit total pe persoană (lei)									
	Total	D1 Până la 268 lei	D2 268– 389 lei	D3 389– 495 lei	D4 495– 598 lei	D5 598– 709 lei	D6 709– 833 lei	D7 833– 995 lei	D8 995– 1214 lei	D9 1214– 1603 lei
Total gospodării	100,0	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0
Total persoane	100,0	14,5	11,7	10,4	10,2	9,7	9,1	9,3	8,4	7,7
Total										
– gospodării de salariați	100,0	1,6	4,9	6,0	7,8	8,1	9,5	11,4	13,7	20,4
– persoane salariate	100,0	2,7	6,6	7,7	9,5	9,4	10,4	12,0	12,8	14,8
Total										
– gospodării de agricultori	100,0	44,4	21,3	11,5	7,4	4,9	4,3	1,9	1,7	1,5
– persoane agricultori	100,0	52,2	20,9	9,5	5,9	3,8	3,3	1,3	1,2	1,2
Total										
– gospodării de șomeri	100,0	30,3	17,3	13,7	11,7	8,4	6,1	3,9	4,6	1,7
– persoane șomere	100,0	34,8	18,7	13,5	10,4	7,6	5,2	3,1	4,0	1,2
Total										
– gospodării de pensionari	100,0	4,9	10,2	12,6	12,3	13,3	12,8	11,8	9,6	4,5
– persoane pensionate	100,0	8,4	12,1	13,2	12,3	12,7	11,2	10,7	8,8	3,8

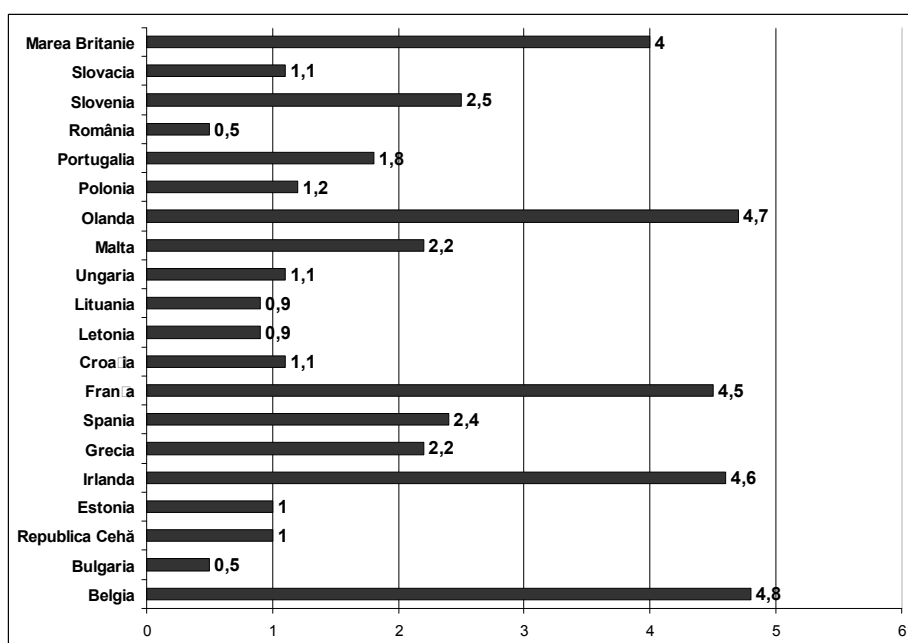
Sursa de date: Tabelul 4.4/pg. 170–171, Anuarul Statistic al României 2014, INS, București, 2015.

În raport cu standardele de viață ale UE, România se caracterizează printr-un punct de pornire foarte dezavantajos, care ar trebui să fie recuperat rapid în anii ce vor urma.

Am ales să identificăm poziția standardului de viață din România în raport cu celelalte state europene, prin raportarea salariilor minime – stabilite prin decizie politică în toate statele – la un standard comun: coșul minim decent de viață din România, stabilit de ICCV (*Grafic 6*).

Grafic 6

Salariul minim din diferite țări europene raportat la minimul decent de trai din România, iulie 2013, ICCV

Sursa: Grafic realizat de A. Mihăilescu pe baza datelor Eurostat, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Wages_and_labour_costs/ro, Bază de date: Earnings (t_earn), Minimum wages (tps00155) (în Euro); (SPC – Standardul Puterii de Cumpărare), 2013.

În 2013, salariul minim din România și Bulgaria acoperea doar jumătate din necesarul minim al unui trai decent. Celelalte țări foste socialiste acopereau nivelul minim decent de viață. Țările europene avansate acopereau de mai mult de patru ori minimul nostru pentru un trai decent.

**IMPACTUL CREȘTERII PREȚURILOR ENERGIEI
ASUPRA STANDARDULUI DE VIAȚĂ**

Problema socială gravă cu care România se confruntă în momentul de față este adâncirea decalajului dintre veniturile populației din România, care se plasează

în 2013 la aproximativ 40% din veniturile medii UE 28, și prețurile energiei alinate la nivel european. Ne așteptăm la accelerarea procesului de sărăcire a populației românești, sub impactul creșterii rapide a prețurilor energetice, adâncirea decalajului dintre standardele de viață din România și cele ale UE.

Pragul de sărăcie relativă (60% din mediana distribuției veniturilor): numărul de săraci relativi nu va fi modificat semnificativ de creșterea prețurilor energiei.

Efectul creșterii prețurilor la energie asupra sărăciei reale, determinată cu coșuri minime de consum (decente și de supraviețuire) devine foarte vizibil. În analiza noastră, vom utiliza coșurile minime de consum, decente și de supraviețuire, elaborate la ICCV (Adina Mihăilescu), diferențiate pe urban și rural. Am ținut constante prețurile celorlaltor bunuri și servicii, introducând doar creșterea prețurilor energiei. În fapt, impactul creșterii prețurilor energiei este mai mare, deoarece la *costurile directe* se adaugă *costurile indirecte*, prin creșterea prețurilor tuturor produselor, încorporând noile costuri ale energiei. Cheltuielile de consum pe capitole, inclusiv cheltuielile cu întreținerea locuinței, au fost evaluate la nivelul lunii decembrie 2013.

Prețurile energiei pentru 2017/2018 au fost estimate astfel:

– creșterea prețului la energie electrică de la 0,125 euro la începutul anului 2014, prețul de pe piața românească, la 0,227 euro prețul la care presupunem că va ajunge electricitatea în anul 2017 pe piața europeană;

– creșterea prețului la gaze naturale de la 0,034 euro la începutul anului 2014 pe piața românească, la 0,076 euro presupus a ajunge în 2018;

– prețurile de mai sus, exprimate în euro, au fost transformate în lei la cursul de schimb valutar al zilei (1 euro = 4,5 lei).

Creșterea prognozată a prețurilor energiei din 2013 până în anul 2018, în condițiile în care prețurile celorlalte bunuri și servicii rămân constante, se reflectă în modificările structurale în coșurile minime de consum.

Tabelul nr. 11

Impactul creșterii prețurilor la energie asupra pragurilor de sărăcie și a costului întreținerii locuinței: urban

	Prag minim decent			Prag minim subzistență		
	2013	2018	Față de 2013	2013	2018	Față de 2013
Prag sărăcie	2 304	2 715	117,8%	1 868	2 245	120,2%
Cheltuieli întreținere/ din total	403,2 = 17,5%	814,5 = 30,0%	202%	370,0 = 19,8%	747,4 = 33,3%	202,0%

Tabelul nr. 12

Impactul creșterii prețurilor la energie asupra pragurilor de sărăcie și a costului întreținerii locuinței: rural

	Prag minim decent			Prag minim subzistență		
	2013	2018	Față de 2013	2013	2018	Față de 2013
Prag sărăcie	1 857	2 188	117,8%	1 622	1 826	112,6%
Cheltuieli întreținere/din total	325 = 17,5%	656,5 = 30,0%	202,0%	199,5 = 12,3%	403 = 22,1%	202,0%

1. Pragurile de sărăcie cresc substanțial datorită creșterii prețurilor energiei: pragul decent, cu 117,8% în urban și rural; pragul de supraviețuire: 120,2% în urban și 112,6% în rural. Un segment important de persoane sunt aruncate în situație de sărăcie.

2. Ponderea cheltuielilor cu întreținerea în totalul cheltuielilor gospodăriilor crește substanțial. În familia standard luată de noi în considerare, o familie de doi adulți cu doi copii:

a. urban: coșul minim decent crește de la 17,5% la 30,0%; în coșul minim de subzistență de la 19,8% la 33,3%.

b. rural: coșul minim decent, ponderea cheltuielilor de întreținere a locuinței crește de la 17,5% la 30,0%; în coșul minim de subzistență, de la 12,3% la 22,1%.

3. structura bugetelor de familie se va modifica, împingând-o spre un model și mai accentuat de structură săracă. Doar creșterea veniturilor (în primul rând a salariilor) ar putea să compenseze, efectul prețurilor energiei.

Tabelul nr. 13

Structura cheltuielilor totale de consum, pentru minimul decent de trai, la diferite tipuri de familii și compararea minimului decent calculat de ICCV și INS (%)

Cheltuieli totale de consum	Familie de 2 salariați cu 2 copii în întreținere (ICCV)/ Familie cap de gospodărie salariat (INS)		Familie de 2 pensionari (ICCV)/Familie cap de gospodărie pensionar (INS)		Familie de 2 agricultori cu 2 copii în întreținere (ICCV)/Familie cap de gospodărie agricultor (INS)	
	ICCV MD	INS	ICCV MD	INS	ICCV MD	INS
1. alimente și băuturi	46,1	44,1	41,2	48,8	41,5	61,7
2. îmbrăcăminte, încălțăminte	6,0	6,3	4,2	4,0	10,8	5,5
3. locuință, apă, electricitate, gaze și alți combustibili	13,1	16,6	17,8	18,8	13,5	12,2
4. mobilier, dotarea locuinței	3,1	3,8	3,9	4,3	7,9	4,0
5. sănătate	5,7	2,7	8,5	8,1	1,9	1,8
6. transport	7,1	8,2	7,8	4,0	4,5	4,8
7. poștă și telecomunicații	0,9	5,5	1,4	4,1	3,6	3,3
8. educație, recreere și cultură	2,3	6,3	2,0	3,8	3,0	3,4
9. diverse produse și servicii	5,7	4,6	3,2	3,3	3,3	2,2
10. hoteluri, cafenele, restaurante	-	1,9	-	0,8	-	1,1
11. fond de siguranță și economii	10,0	-	10,0	-	10,0	-
Total valoric 2014	2 330	2 078,5	1 447	1 362,2	1 878	1 312,5

Sursa: Coordonate ale nivelului de trai în România, Nivelul cheltuielilor totale de consum, pe destinații și categorii de gospodării, după statutul ocupațional al capului gospodăriei, în anul 2014, Tabelul 3.6./pg.59, INS, București, 2015.

Legendă: MD = minim decent; ICCV = Institutul de Cercetare a Calității Vieții; INS = Institutul Național de Statistică.

Tranziția energetică din România, care va fi însoțită de o creștere accentuată a prețurilor la energie și, probabil, indirect, și a prețului altor bunuri și servicii, generează un proces masiv de sărăcire. Impactul de sărăcire al creșterii prețurilor energiei poate fi clarificat dacă comparăm structurile de consum normative elaborate de ICCV cu structura medie reală a familiilor calculată de INS. Structura consumului real identificat de INS este similar cu structura consumului minim decent de viață stabilit de ICCV. Această suprapunere sugerează că mai mult de jumătate din populație se plasa în 2013 sub nivelul minim decent de viață. *Creșterea semnificativă necompensată a prețurilor energiei este de natură a sărăcii populația, împinge în sărăcie o parte importantă a populației.* Familia tipică de salariați se plasează deja la 90% din pragul minim decent de viață, agricultorii la 70%, iar pensionarii, în medie, la nivelul minim decent.

Deciziile guvernului de mărire a salariilor în sistemul public au fost probabil motivate și de contracararea parțială a exploziei prețului energiei. Criza care, probabil, va apare va fi generată de conștientizarea publică că, în urma creșterii salariale, câștigul va fi în mare măsură anulat de creșterile prețurilor energiei.

Singura măsură de politică socială a tranziției energetice este cea exprimată în Directivele europene: protecția socială a *consumatorilor casnici vulnerabili*, solicitându-se statelor membre să definească această categorie socială și să stabilească cu claritate suportul social pentru aceștia.

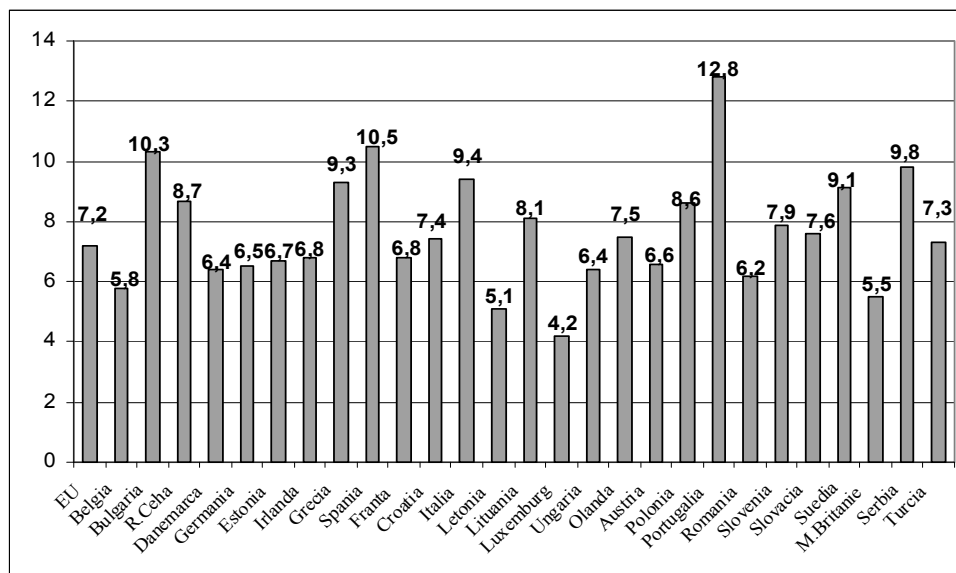
Legea energiei electrice și a gazelor naturale a României (Legea 123/2012) oferă o definiție mai degrabă vagă a conceptului de consumator vulnerabil: „*clientul final aparținând unei categorii de clienți casnici care, din motive de vârstă, sănătate sau venituri reduse, se află în risc de marginalizare socială și care, pentru prevenirea acestui risc, beneficiază de măsuri de protecție socială, inclusiv de natură financiară*”. Recomandarea are un caracter foarte general, neconținând măsuri concrete. Ea ridică două probleme de structură: după estimările noastre, în categoria de *consumator casnic vulnerabil*, ca efect imediat al șocului creșterii prețurilor energiei, poate fi inclusă peste jumătate din populația țării. În al doilea rând, nu se oferă nicio compensație/ protecție pentru restul populației aflată la marginea „vulnerabilității” energetice.

Calcularea prețurilor energiei la paritatea puterii de cumpărare așază România printre țările cu cea mai scumpă energie (locul 5, după Germania, Cipru, Portugalia și Spania).

Creșterea prețurilor energiei va spori numărul consumatorilor vulnerabili și întinderea sărăciei energetice în populația României. Creșterea eficienței energetice este principala cale prin care pot fi reduse facturile de energie ale consumatorilor casnici. O mai bună informare a populației cu privire la piața energiei și creșterea puterii de negociere a consumatorilor casnici în raport cu furnizorii de energie ar contribui la limitarea sărăciei energetice. România a adoptat o serie de legi, în concordanță cu directivele Uniunii Europene, menite să creeze o piață funcțională a energiei și să diminueze numărul consumatorilor vulnerabili.

Grafic 7

Prețul gazului natural (inclusiv taxe și impozite) la paritatea standard a puterii de cumpărare, pentru consumatorii casnici, în semestrul II al anului 2014 (Euro/100 kWh)

Sursa: Eurostat, 2015, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Electricity_and_natural_gas_price_statistics/.

ANRE 2¹ este instituția care are o poziție importantă în tranziție. Pe de o parte, este o instituție cheie în funcționarea sistemului energetic în contextul societății românești transformate, membră a UE. Pe de altă parte, ANRE are o funcție esențială în realizarea a ceea ce se poate numi „tranziția energetică”, transformarea regulilor de organizare și funcționare a sistemului energetic ca actor în piața europeană unică a energiei. Pe lângă funcția sa de a avea un rol decisiv în reglementarea funcționării sistemului energetic, ANRE are și o funcție importantă în elaborarea și derularea politicii sociale în domeniu: se ocupă de efectele sociale ale funcționării sistemului energetic, *sărăcia energetică*, și creerea împreună cu alte instituții responsabile a unui *sistem de suport a consumatorului energetic vulnerabil*.

CONCLUZII

Obiectivul general al strategiei sectorului energetic trebuie să îl constituie satisfacerea necesarului de energie atât în prezent, cât și în viitor, pe termen mediu

¹ Acest studiu prezintă o parte a rezultatelor unei cercetări mai ample realizată la solicitarea ANRE: „Eficiența energetică – prioritate națională pentru reducerea sărăciei energetice, creșterea calității vieții și siguranța consumatorilor de energie”, în anul 2015.

și lung, la un preț cât mai scăzut, adecvat unei economii moderne de piață și unui standard de viață civilizat, în condiții de calitate, siguranță în alimentare, cu respectarea principiilor dezvoltării durabile.

Protecția consumatorului energetic casnic este parte a securității naționale și, de asemenea, este parte a drepturilor omului. Energia nu este un bun pe care cetățeanul îl poate obține sau nu în funcție de resursele sale. Accesul la un nivel minim decent al energiei este garantat moral și politic. Protecția consumatorului nu se reduce la *protecția consumatorului vulnerabil față de resurse financiare*. Dreptul la energie nu se reduce la dreptul de acces la un bun energetic minimal. El se referă și la dreptul la un mediu energetic decent. În fapt, există unele programe de interes general (anveloparea clădirilor, de exemplu) care trebuie asamblate într-o politică complexă de protecție a consumatorului energetic. Dreptul la energie cuprinde și dreptul la o cultură a energiei, precum și dreptul de a avea acces la deciziile care privesc consumul energetic.

Situația politicii sociale în sfera energiei este caracterizată de lipsa unei viziuni globale. Sunt multe măsuri, dar sectoriale/punctuale, lipsind asamblarea lor într-o *viziune integratoare*: susținerea grupurilor sociale vulnerabile, o politică de reabilitare energetică a locuințelor, asigurarea accesului întregii populații la sistemele de energie, promovarea unei culturi a consumului energetic, inițiativele locale/personale de producere de energie (energie solară, a biomasei, a vântului etc.), politica de încurajare a unui consum energetic rațional și responsabil, promovarea unor sisteme energetice eficiente.

Definițiile actuale ale sărăciei energetice nu au dus la un concept clar și satisfăcător, consemnat într-un document politic coerent și a unei strategii naționale. Definirea corectă a sărăciei energetice, în întreaga sa complexitate, este crucială în dezvoltarea unei politici sociale energetice.

În ultimii ani, complementar cu explozia interesului pentru impactul social al prețului energiei, asistăm la dezvoltarea spectaculoasă a indicatorilor instituționali, europeni și naționali. Schimbările frecvente în metodologia indicatorilor, inevitabile în această primă fază, fac dificilă analiza procesului. Este vitală dezvoltarea unor serii de date consolidate care să ofere o viziune istorică sintetică. Indiscutabil, misiunea producerii unor asemenea indicatori revine INS-ului și instituțiilor statistice europene. Sunt multe probleme metodologice și teoretice ale indicatorilor sărăciei energetice. Dezvoltarea instituțională a sistemului de indicatori relevanți trebuie însoțită de studii academice. Este preferabilă finanțarea unui program/ programe de analiză academică asupra indicatorilor relevanți în acest domeniu care să susțină dezvoltarea sistemului de indicatori produși de INS. Este necesară lansarea unui program comun ANRE, INS, institutele Academiei Române privitor la evaluarea situației actuale a indicatorilor socioeconomiци relevanți și realizarea unor propuneri de dezvoltare.

Analizele au scos în evidență cinci probleme critice ale consumului casnic energetic actual:

1. Sistemul termoenergetic colectiv este elementul critic al dinamicii actuale. Criza lui este agravată de lipsa unei viziuni precum și a unei strategii. Politica actuală este strict defensivă: soluția celui care se înecă, dă din mâini, dar nu caută să vadă în ce direcție ar trebui să meargă pentru a se salva. Este urgentă o strategie de dezvoltare a sistemului termoenergetic moștenit pentru consumatorul casnic.

2. Îmbunătățirea caracteristicilor energetice ale locuințelor existente și asigurarea implementării unor reguli energetice pentru construcțiile viitoare sunt măsuri esențiale pentru creșterea eficienței energetice.

3. Criza energetică profundă a satului se datorează gradului accentuat de sărăcie, accesul limitat la sistemele energetice publice, calității energetice precare a multor locuințe, mai ales a celor improvizate în concentrările de sărăcie severă. Este urgentă dezvoltarea unei concepții pe termen mediu și lung de ieșire din criză a satelor izolate/ lipsite de resurse economice proprii.

4. Există o situație critică a clienților care nu pot să-și achite facturile de întreținere. Un studiu european relevă faptul că, deși statele membre au implementat facilități pentru clienții vulnerabili, aproape 11% din populația statelor membre se află încă în imposibilitatea de a-și încălzi în mod adecvat locuințele la prețuri suportabile ale energiei. Un studiu publicat de Comisia Europeană la 25 iunie 2015, privind sărăcia energetică la nivel european, estima că în 2012, datorită creșterii prețurilor energiei, veniturilor reduse și locuințelor cu performanțe energetice scăzute, s-au identificat 54 milioane de persoane aflate în această situație. Situația actuală a României este mult mai gravă și este predictibil că se va agrava și mai mult în următorii 2–3 ani.

5. În momentul actual a explodat discuția publică a diferitelor forme de corupție, nu numai a cazurilor individuale. Public, există de mult îngrijorarea a ceea ce se numește „băieții deștepți din energie”, care speculează, prin încălcarea legii, punctele vulnerabile ale sistemului public în detrimentul interesului statului/ comunității. Costul corupției este suportat atât de bugetul de stat, cât și de consumatori.

Este nevoie de lansarea unui program național de creștere a eficienței consumului casnic al energiei. Conform unui studiu asupra programelor implementate de statele UE, 30% dintre programele referitoare la consumatorii vulnerabili/ sărăcia energetică au ca instrument principal promovarea eficienței energetice.

Revederea sistemului de ajutoare pentru încălzire este o urgență: acesta nu se bazează pe corelarea între necesarul de combustibil pentru o încălzire optimă, tipul de combustibil utilizat și starea energetică a locuinței. Două aspecte trebuie avute în vedere:

a. are o orientare fundamental pasivă, cu efectul pervers de a afunda în sărăcie, și nu de a stimula ieșirea din sărăcie: pentru obținerea de ajutoare, de exemplu, se încurajează vânzarea proprietăților acumulate peste minimul strict necesar și a mijloacelor care ar putea fi utilizate productive;

b. nu conține stimulente pentru efortul de îmbunătățire a valorii energetice a locuințelor.

Politica social-energetică nu trebuie să se rezume doar la sprijinirea pasivă a „celor mai săraci dintre săraci”/ a „consumatorului vulnerabil”. În condițiile riscului important al căderii în vulnerabilitate energetică, specific mai ales crizei previzibile a următorilor 2–3 ani, să se acorde o atenție accentuată prevenirii vulnerabilizării și de încurajare a ieșirii din starea de vulnerabilitate.

Studiul a evidențiat impactul negativ important al creșterii prețurilor energiei asupra standardului de viață. Există riscul ca în 2017–2018 să se producă o explozie socială. Pentru a fi prevenită, este necesară adoptarea unui pachet de măsuri compensatorii pe termen scurt, care să conțină atât compensații directe, cât și indirecte; de exemplu, coordonarea creșterii prețurilor cu politica veniturilor, stimularea suportului public pentru îmbunătățirea energetică a locuințelor (de tipul anvelopării clădirilor).

În procesul de realiniere a prețurilor energiei la nivel european, determinate prin mecanismele pieței europene, inevitabil se repun în discuție avantajele economice provenind din proprietatea publică a resurselor naturale (petrol, gaze, resurse hidro), dar și a construcțiilor moștenite istoric (baraje hidro, producție nucleară). Aceasta poate deveni o temă de discuție publică: identificarea transparentă a patrimoniului energetic și construcția unor politici/ programe de interes pentru întreaga colectivitate.

La nivelul populației României există o *sărăcie informațională* privind drepturile consumatorului de energie, prețurile practicate pe piață etc. Deși formal (legal) consumatorii au dreptul de a-și alege furnizorul, în practică se comportă ca niște „consumatori captivi”, fără posibilități de negociere cu distribuitorii de energie. Piața energiei în România nu va deveni funcțională doar prin activitatea legislativă și efortul instituțiilor, în principal al ANRE. Relația dintre furnizorii de energie cu *un consumator bine informat și activ* este esențială pentru *stimularea competiției pe piața energiei* (ceea ce va avea efecte atât asupra calității serviciilor, cât și a prețurilor).

Nu există analize evaluative ale măsurilor de politică socială energetică practicate în România ultimului deceniu. Constatăm existența unor probleme critice ale politicii sociale actuale care acompaniază reforma sistemului energetic. Explozia sărăciei energetice în anii următori riscă să cuprindă peste jumătate din populația României.

Se constată un decalaj de cunoaștere și competență: s-au acumulat multă competență și studii la nivel tehnic, administrativ și economic în domeniul energetic. Se înregistrează doar începuturi de explorare a efectelor sociale ale funcționării sistemului energetic. Aceasta este prima cercetare sociologică a consecințelor sociale ale reformei energetice românești. Este, însă, nevoie de lansarea unui program de cercetări empirice cantitative și calitative asupra impactului social al construcției pieței naționale a energiei și a creșterii prețurilor gazelor naturale și electricității. Aceste studii vor oferi baza informațională pentru cristalizarea politicilor sociale necesare combaterii sărăciei energetice și protecției consumatorilor vulnerabili.

BIBLIOGRAFIE

- Adams, R., European Economic and Social Committee, *Involving Consumers in the 2020 Vision: A European Energy Dialog*, 6th Citizens' Energy Forum, Londra, 17 Decembrie, 2013, disponibil online la <http://ec.europa.eu/energy/en/events/citizens-energy-forum-london>, accesat în 9.06.2015.
- Atanasiu, B., Kontonasiou, E., Mariottini, F., *Alleviating Fuel Poverty in the EU Investing in Home Renovation. A Sustainable and Inclusive Solution*, BPIE, 2014, disponibil online la http://bpie.eu/uploads/lib/document/attachment/60/BPIE_Fuel_Poverty_May2014.pdf.
- Blake, L., *Vulnerable Consumers: Identify, Prevent, Support*, Comisia Europeană, Unit ENER B3, 2015, disponibil online la http://www.focus.si/files/razno/Blake_Vulnerable_consumers.pdf, p. 14, accesat în 13.06.2015.
- Bradbrook, A. J., *Access to Energy Services in a Human Rights Framework*, 2005, disponibil online la http://www.un.org/esa/sustdev/sdissues/energy/op/parliamentarian_forum/bradbrook_hr.pdf accesat în 14.06.2015.
- Cañete, M. A., Commissioner for Climate Action and Energy, Comisia Europeană, *A New Deal for Europe's Energy Consumers*, 7th Citizens' Energy Forum, Londra, 12 Martie, 2015, disponibil online la <http://ec.europa.eu/energy/en/events/citizens-energy-forum-london>, accesat în 9.06.2015.
- Comisia Europeană, *EU Energy Markets in 2014*, Raport, Luxemburg: Publications Office of the European Union, 13 octombrie, 2014, p. 172.
- Duke, C., *Study on consumer vulnerability across key markets in the European Union*, Raport, 7th Citizens' Energy Forum, Londra, 12–13 Martie, 2015, disponibil online la <https://ec.europa.eu/energy/en/events/citizens-energy-forum-london>, accesat în 9.06.2015.
- Institutul Național de Statistică, *Consumurile energetice în gospodăria în anul 2009*, București, INS, 2009.
- Institutul Național de Statistică, *Dimensiuni ale incluziunii sociale în România, în anul 2013*, București, INS, 2014.
- Institutul Național de Statistică, *Coordonate ale nivelului de trai în România. Veniturile și consumul populației, în anul 2014*, București, INS, 2015.
- International Energy Agency, *Annual Report*, 2014, disponibil online la http://www.iea.org/publications/freepublications/publication/2014_IEA_AnnualReport.pdf, accesat în 15 iunie 2015.
- International Energy Agency, *World Energy Outlook Special Report 2015: Energy and climate change*, 2015, disponibil online la <http://www.iea.org/publications/freepublications/publication/WEO2015SpecialReportonEnergyandClimateChange.pdf>, accesat în 15 iunie 2015.
- Leahy, A., Seán, H., Michelle, M., *Poverty and inequalities on the rise, Just social models needed as the solution!*, A study of the impact of the crisis and austerity on people with a special focus on Cyprus, Greece, Ireland, Italy, Portugal, Romania and Spain, Crisis Monitoring Report 2015, Caritas Europe, 2015, disponibil online la http://www.caritas.eu/sites/default/files/caritascrisisreport_2015_en_final.pdf.
- Leca, A., (coord.), *Liberalizarea treptată a piețelor de energie electrică și gaz și impactul acestui proces asupra economiei românești*, București, Institutul European din România, 2014.
- Leca, A., *Eficiența energetică – condiții pentru a deveni o prioritate în România*, Seminar 1 Energie-Schimbări Climatice Europa 2030”, Fundația TERRA Mileniul III, Școala Națională de Studii Politice și Administrative (SNSPA), 13 martie, București, 2014.
- Mărginean, I., Precupețu, I., *Calitatea vieții în România 2010*, București, ICCV, 2010.
- Mihăilescu, A., *Coșul de consum al populației României*, București, Editura Expert, 2012.
- Mihăilescu, A., *Minimul de trai, instrument în politicile sociale*, București, Editura Academiei Române, 2014.
- Mușatescu, V., (f.a.), *Posibilele recomandări către GLI pentru reducerea „sărăciei energetice”*, disponibil online la http://www.undp.ro/libraries/projects/EE/Recommendations%20for%20Reducing%20Fuel%20Poverty_RO.pdf, p. 54, accesat în 15.06.2015.

- Pye, S., Dobbins, A., *Energy poverty and vulnerable consumers in the energy sector across the EU: analysis of policies and measures*, Raport Insight_E, Energy Think Tank of European Commission, Mai, 2015, disponibil online la https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/INSIGHT_E_Energy%20Poverty%20-%20Main%20Report_FINAL.pdf, p. 77, accesat în 3.08.2015.
- Stanciu, M., Mihăilescu, A., *Raportul social al ICCV. Starea sărăciei în România în context european*, București, ICCV, 2011.
- Zamfir, C., Stănescu, I., Ilie, S., *După 20 de ani: Opțiuni pentru România*, București, ICCV, 2010.
- Zamfir, C., (coord.), *România: răspunsuri la criză*, București, ICCV, 2011.
- Zamfir, C., *O analiză critică a tranziției II. România în ianuarie 2012. Către ce ne îndreptăm?*, în „Sociologie Românească”, XI, nr. 2, 2013, pp. 3–27.
- Zamfir, C., Spre o nouă teorie a tranziției, în Stănescu, I., Zamfir, C., (coord.), *România la răscruce: opțiuni pentru viitor*, București, Editura ProUniversitaria, 2015, pp. 15–43.

This study deals with the social impact, vulnerabilities, and social problems brought about by the reform of the energy system and the creation of the national energy market.

The findings point to the critical, structural problems of household energy consumption: the poverty shock that will include about 50% of the Romanian population, the issue of housing as a source of energy inefficiency, the crisis of the public winter heating Utilities, shortcomings in consumer protection, the difficult energy situation in rural areas, the number of vulnerable consumers, corruption in the energy industry etc. The high increase of energy prices and the rise in energy poverty and the number of vulnerable consumers compel to a critical evaluation and redesign of the social protection system. The analysis uses national and international statistical data regarding energy consumption, poverty and material deprivation collected by Romanian and European public institutions. In addition, we use survey data of the Research Institute for Quality of Life regarding the standard of living, poverty or the living wage. In the following 2–3 years, electricity and gas prices are expected to double, which will have deep consequences not only on the social situation of vulnerable consumers, but also on public policies, especially for energy regulation institutions. For this reason, the study features a set of policy recommendations.

Keywords: Romania, energy poverty, fuel poverty, vulnerable consumer, living wage, minimum subsistence threshold.